

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

# Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, [www.reprorecht.nl](http://www.reprorecht.nl)) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, [www.cedar.nl/pro](http://www.cedar.nl/pro)).

*No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.*

[info@boomamsterdam.nl](mailto:info@boomamsterdam.nl)  
[www.boomuitgeversamsterdam.nl](http://www.boomuitgeversamsterdam.nl)

## *Mee-levend-zijn, mee-dromen, mee-werken, mee-veranderen*

Bespreking van

Thomas Ogden (2005). *This art of psychoanalysis — Dreaming undreamt dreams and interrupted cries*.

The New Library of Psychoanalysis.

Londen/New York: Routledge.

ISBN 978 0 415 37289 3, 143 pp., £18,99

JOS DE VOGELAER

In zijn zevende boek exploreert Thomas Ogden dromen als de belangrijkste psychoanalytische functie van de mens en als wezenlijk menselijk. Hij bekijkt psychisch disfunctioneren als de onmogelijkheid de eigen emotionele ervaring te dromen en noemt dromen de levende conversatie met onszelf. Het boek bespreekt dus datgene waarmee de psychoanalyse zich bij uitstek bezighoudt.

*This art of psychoanalysis* is opgebouwd rond Ogdens interpretatie van Bions *Learning from experience*: de eigen emotionele ervaring in het hier en nu (verder/voor het eerst) kunnen (be)leven, dromen, voelen, denken, en daardoor meer mens worden. Maar het betekent ook het levendig overdragen van emotionele ervaring door schrijven, lezen, in analyse zijn, analyseren. Deze thematiek is verweven met de typische <Ogden>-thema's zoals rêverie, analytische derde, <levend-zijn>, veranderen tijdens én door het creëren.

Patiënten komen met hun emotionele pijn, isolement en gestagneerde ontwikkeling de <mind> en rêverie van de psychoanalyticus zoeken, om in de analytische derde (de op ieder ogenblik volkomen unieke psychoanalytische relatie tussen déze analyticus en déze analysant) afgebroken dromen verder te kunnen dromen dan wel ongedroomde, tot dan ondoorbare ervarin-

gen, en zichzelf — in die daartoe speciaal ontworpen menselijke relatie — (meer) tot leven te kunnen laten komen.

In hoofdstuk 4, *On not being able to dream*, bespreekt Ogden de visie van Bion op dromen, die deels tegengesteld is aan Freuds visie en haar deels aanvult. Voor deze laatste dienden droomgedachten bewust gemaakt te worden; voor Bion dienen ervaringen (bèta-elementen) door de alfa-functie <verteerd> te worden tot (alfa-)droomgedachten, die dan geïntegreerd worden in het Onbewuste, en gekoppeld in/tot dromen.

In het eerste hoofdstuk, met dezelfde titel als het boek, bespreekt Ogden het verschil tussen *onderbroken* dromen en *ongedroomde* dromen. Onderbroken dromen zijn nachtmerries, die tijdens de REM-slaap plaatsvinden, en die de dromer zich bij het ontwaken onmiddellijk herinnert als beangstigend. Ze bestaan uit alfa-elementen en zijn beschikbaar voor onbewust werk, tot op het punt, waar de droom door angst en psychische pijn onderbroken diende te worden.

*Ongedroomde* dromen, zoals pavor nocturnus, treden op tijdens de trage-golfslaap. Het kind ontwaakt niet, herinnert zich later ook niets, kan niet getroost worden door de ouder. Dergelijke dromen bestaan uit bèta-elementen, die <doods> afgespleten worden, mogelijk in psychotische of autistische belevingen en afgespleten ruimtes van de persoon.

Ogden trekt hier Bions visie op twee categorieën van psychisch functioneren door: dromen is een *voortdurende* activiteit van het onbewuste, ook tijdens de waaktoestand; in het geval van ongedroomde dromen kan het subject geen onderscheid maken tussen waak- en slaaptoestand, waarnemen en hallucineren, externe en interne realiteit. Ogden denkt hier aan de onmogelijkheid gevoelens en lichamelijke sensaties te <lezen>, zoals in schizofrenie, zware perversie, psychosomatische stoornissen (mijns inziens ook in actuele <hot topics> als ADHD en autismspectrumstoornissen).

Rêverie vertaalt zich in deze context als de vakbekwaamheid van de analyticus om gedurende lange periodes een verhoogde psychische ontvankelijkheid voor onderbroken en ongedroomde dromen van de analysant aan te houden. Bions O is een toestand van in-het-hier-en-nu-zijn, die doet denken aan 'intuïtie' (Jung), en 'emergence' (Stern).

Hoofdstuk 5 *What's true and whose idea was it?* verbindt de vooraf bestaande 'lege', (later persoonlijk te denken) bioniaanse gedachte — die als 'lege' structuur tevens de universele, onpersoonlijke, wetenschappelijke waarheid in het onbewuste vormt, bijvoorbeeld de depressieve positie of het oedipuscomplex — met de individuele waarheid, die analysant en analyticus vervolgens in hún analytische derde ontdekken.

In de hoofdstukken 3 *A new reading of the origins of object relations theory*, 6 *Reading Bion*, en 7 *On holding and containing, being and dreaming*, leest Ogden excerpten uit Freud, Bion en Winnicott op een eigen, verfrissende manier.

In hoofdstuk 8 *On psychoanalytic writing*, beschouwt Ogden analytisch schrijven als het samengaan van een origineel psychoanalytisch interpreterend idee, met het schrijvend scheppen bij de lezer 'van iets als een analytische ervaring' zoals in een sessie; of zoals het ruiken van een aroma, het ervaren van een kunstwerk...

De schrijver kan niet weergeven wat hij ervaren heeft. Hij kan alleen trachten een gelijkaardige ervaring bij de lezer te creëren. Zijn schepping dient een levende conversatie te zijn tussen het feitelijke van de klinische sessie en het gecreëerde, dat als analytische derde een eigen bestaan gaat leiden en het begin is van een nieuwe ontwikkeling.

In hoofdstuk 2 *What I would not part with* bespreekt Ogden de waarden waarvan hij zichzelf in een analyse nooit wil distantiëren: menselijkheid, authenticiteit, betrouwbaarheid, levendigheid en het '­(nog) niet weten van O'. Behalve hoofd-

stuk 2 werden alle hoofdstukken tussen 2002 en 2005 reeds gepubliceerd in de *International Journal of Psychoanalysis*. Voor de lezer die geabonneerd is op dit tijdschrift brengt het boek dus weinig nieuws. Zeker in zijn recentere werken over rêverie, dromen en de analytische derde, spoort Ogden met Jungs ideeën, onder andere over intersubjectiviteit (al wordt Jung nooit geciteerd).

Ogden slaagt erin psychoanalytisch werken begrijpelijk te maken als een menselijke relatie met een welbepaalde doelstelling en methodiek, waarin wetenschappelijke kennis, kunde en 'kunst' schouder aan schouder samengaan: sámen werken in onbewuste en bewuste, scheppen, (helpen) evolueren naar grotere psychische volwassenheid.

Een klein punt van kritiek is dat de verschillende hoofdstukken weinig onderlinge samenhang hebben, behoudens de inspiratie vanuit Bions *Learning from experience*, wat echter in de titel van het boek niet tot uiting komt.

Ogden zal vooral gewaardeerd worden door intersubjectief geïnspireerde psychoanalytici. Voor hen, maar ook voor anderen, durf ik het boek warm aanbevelen.

## *De vrouw, het donkere continent?*

*Bespreking van*

Christa Rohde-Dachser (2003). *Expedition in den dunklen Kontinent — Weiblichkeit im Diskurs der Psychoanalyse*.

Bibliothek der Psychoanalyse. Gießen: Psychosozial-Verlag; ISBN 978 3 89806 092 2, 341 pp., €39,90

GERTIE BÖGELS

Het doel van de *Bibliothek der Psychoanalyse* is een discussieforum te vormen dat de psychoanalyse als basiswetenschap, als